Titu Maiorescu

Eminescu şi poeziile lui

Titu Maiorescu

Editura Bestseller

Carte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni.

Eminescu și poeziile lui

Tânăra generație română se află astăzi sub influența operei poetice a lui Eminescu. Se cuvine dar să ne dăm seama de partea caracteristică a acestei opere și să încercăm totdeodată a fixa individualitatea omului care a personificat în sine cu atâta strălucire ultima fază a poeziei române din zilele noastre.

Pe la mijlocul secolului în care trăim, predomnea în limba și literatura română o tendență semierudită de latinizare, pornită din o legitimă revendicare națională, dar care aducea cu sine pericolul unei înstrăinări între popor și clasele lui culte. De la 1860 încoace datează îndreptatea: ea începe cu Vasile Alecsandri, care știe să deștepte gustul pentru poezia populară, se continuă și se îndeplinește prin cercetarea și înțelegerea condițiilor sub care se dezvoltă limba și scrierea unui popor.

Fiind astfel câștigată o temelie firească, cea dintâi treaptă de înălțare a literaturei naționale, în legătură strânsă cu toată aspirarea generației noastre spre cultura occidentală, trebuia neapărat să răspundă la două cerințe: să arete întâi în cuprinsul ei o parte din cugetările și simțirile care agită deopotrivă toată inteligența europeană în artă, în știință, în filozofie; să aibă, al doilea, în forma ei o limbă adaptată fără silă la exprimarea credincioasă a acestei amplificări.

Amândouă condițiile le realizează poezia lui Eminescu în limitele în care le poate realiza o poezie lirică; de aceea Eminescu face epocă în mișcarea noastră literară.

I

Care a fost personalitatea poetului? Viața lui externă e simplă de povestit, și nu credem că în tot decursul ei să fi avut vreo întâmplare dinafară o înrâurire mai însemnată asupra lui. Ce a fost și ce a devenit Eminescu este rezultatul geniului său înnăscut, care era prea puternic în a sa proprie ființă încât să-l fi abătut vreun contact cu lumea de la drumul său firesc. Ar fi fost crescut Eminescu în România sau în Franța, și nu în Austria și în Germania; ar fi moștenit sau ar fi agonisit el mai multă sau mai puțină avere; ar fi fost așezat în ierarhia statului la o poziție mai înaltă; ar fi întâlnit în viața lui sentimentală orce alte figuri omenești - Eminescu rămânea acelaș, soarta lui nu s-ar fi schimbat.

Născut la 15 ianuarie 1850 în Botoșani, primind prima învățătură în gimnaziul din Cernăuți, părăsind la 1864 școala pentru a se lua după trupa de teatru a d-nei Fanni Tardini prin România și prin Transilvania, părăsind și această trupă pentru a se arunca cu cea mai mare încordare în studii felurite la Viena, susținut acolo și la Berlin în parte prin contribuțiile unor amici literari, numit între 1874 și 1876 revizor școlar și bibliotecar la Iași, destituit și dat în judecată de guvernul liberal, însărcinat apoi cu redacția ziarului Timpul, încălzit din vreme, dar mai intermitent, de farmecul unor femei, de la care au rămas în poeziile lui câteva urme de păr bălai, de ochi întunecați, de mâni reci, de un nu știu ce și nu știu cum, lovit în iunie 1883 de izbucnirea nebuniei, al cărei germen era din naștere, îndreptat întrucâtva la începutul anului 1884, dar degenerat în forma lui etică și intelectuală, apucat din nou de nemiloasa fatalitate ereditară, Eminescu moare la 15 iunie 1889 într-un

institut de alienați.

La o privire superficială, fuga lui Eminescu de la gimnaziu după o trupă de actori, darea lui în judecată, activitatea lui ca redactor de ziar, care adică nu s-ar putea explica decât prin necesități materiale, lipsa de orice distincții convenționale, de premieri academice, de decorații ș.c.l., toate aceste puse în legătură mai ales cu izbucnirea alienației mentale par a da vieței sale o coloare romantică, și unele reviste și ziare care l-au ignorat câtă vreme era în toată vigoarea lui au găsit aci prilejul de a-și arăta sentimentalitatea și de a acuza societatea română, care ar fi lăsat un asemenea om nebăgat în seamă și într-o mizerie din cauza căreia ar fi înnebunit.

Noi credem că aceste aprețieri sunt greșite.

Ceea ce caracterizează mai întâi de toate personalitatea lui Eminescu este o așa de covârșitoare inteligență, ajutată de o memorie căreia nimic din cele ce-și întipărise vreodată nu-i mai scăpa (nici chiar în epoca alienației declarate), încât lumea în care trăia el după firea lui și fără nici o silă era aproape exclusiv lumea ideilor generale ce și le însușise și le avea pururea la îndemână. În aceeaș proporție tot ce era caz individual, întâmplare externă, convenție socială, avere sau neavere, rang sau nivelare obștească și chiar soarta externă a persoanei sale ca persoană îi erau indiferente. A vorbi de mizeria materială a lui Eminescu însemnează a întrebuința o expresie nepotrivită cu individualitatea lui și pe care el cel dintâi ar fi respins-o. Cât i-a trebuit lui Eminescu ca să trăiască în accepțiunea materială a cuvântului, a avut el totdeauna. Grijile existenței nu l-au cuprins niciodată în vremea puterii lui intelectuale; când nu câștiga singur, îl susținea tatăl său și-l ajutau amicii. Iar recunoașterile publice le-a desprețuit totdeauna.

Vreun premiu academic pentru poeziile lui Eminescu, de a cărui lipsă se plânge o revistă

germană din București? Dar Eminescu ar fi întâmpinat o asemenea propunere cu un râs homeric sau, după dispoziția momentului, cu acel surâs de indulgență miloasă ce-l avea pentru nimicurile lumești. Regina României, admiratoare a poeziilor lui, a dorit să-l vadă, și Eminescu a avut mai multe convorbiri literare cu Carmen Sylva. L-am văzut și eu la curte, și l-am văzut păstrând și aici simplicitatea încântătoare ce o avea în toate raporturile sale omenești. Dar când a fost vorba să i se confere o distincție onorifică, un bene-merenti sau nu știu ce altă decorație, el s-a împotrivit cu energie. Rege el însuș al cugetării omenești, care alt rege ar fi putut să-l distingă? Și aceasta nu din vreo vanitate a lui, de care era cu desăvârșire lipsit, nu din sumeția unei inteligențe excepționale, de care numai el singur nu era știutor, ci din naivitatea unui geniu cuprins de lumea ideală, pentru care orce coborâre din lumea convențională era o supărare și o nepotrivire firească.

Cine-și dă seama de o asemenea figură înțelege îndată că nu-l puteai prinde pe Eminescu cu interesele care ademenesc pe cei mai mulți oameni. Luxul stării materiale, ambiția, iubirea de glorie nu au fost în nici un grad obiectul preocupărilor sale. Să fi avut ca redactor al Timpului mai mult decât a avut, să fi avut mai puțin, pentru micile lui trebuințe materiale tot atât era. Numai după izbucnirea nebuniei, în intervalele lucide, în care se arătau însă felurite forme de degenerare etică, obișnuite la asemenea stări, devenise lacom de bani.

Prin urmare, legenda că mizeria ar fi adus pe Eminescu la nebunie trebuie să aibă soarta multor alte legende: să dispară înaintea realității.

Și nici munca specială a unui redactor de ziar nu credem că trebuie privită la Eminescu ca o sforțare impusă de nevoie unui spirit recalcitrant. Eminescu era omul cel mai silitor, veșnic cetind, meditând, scriind. Lipsit de orice interes egoist, el

se interesa cu atât mai mult la toate manifestările vieții intelectuale, fie scrierile vreunui prieten, fie studierea mișcării filozofice în Europa, fie izvoarele istorice, despre care avea cunoștința cea mai amănunțită, fie luptele politice din țară. A se ocupa cu vreuna din aceste chestii, a cugeta și a scrie asupra lor era lucrul mai potrivit cu felul spiritului său. Și energia cu care a redactat Timpul, înălțimea de vederi ce apare în toate articolele lui, puterea neuitată cu care în contra frazei despre naționalismul liberal al partidului de la guvern a opus importanța elementului autohton sunt o dovadă pentru aceasta.

Cu o așa natură, Eminescu găsea un element firesc pentru activitatea lui în toate situațiile în care a fost pus. La bibliotecă, pentru a-și spori comoara deja imensă a memoriei sale; ca revizor școlar, pentru a stărui cu limpezimea spiritului său asupra noilor metode de învățământ; în cercul de amici literari, pentru a se bucura fără invidie sau a râde fără răutate de scrierile cetite; la redacția Timpului, pentru a biciui frazeologia neadevărată și a formula sinteza unei direcții istorice naționale - în toate aceste ocupări și sfere Eminescu se afla fără silă în elementul său.

Dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă, este înnăscută, este ereditară. Cei ce cunosc datele din familia lui știu că la doi frați ai săi, morți sinucișii, a izbucnit nebunia înainte de a sa și că această nevropatie se poate urmări în linie ascendentă.

De altminteri, și în vremea în care spiritul lui era în vigoare, felul traiului său făcuse pe amici să se teamă de rezultatul final. Viața lui era neregulată: adesea se hrănea numai cu narcotice și excitante: abuz de tutun și de cafea, nopți petrecute în citire și scriere, zile întregi petrecute fără mâncare, și apoi deodată, la vreme neobișnuită, după miezul nopții, mâncări și băuturi fără alegere și fără măsură; așa era viața lui Eminescu. Nu această

viață i-a cauzat nebunia, ci germenele de nebunie înnăscut a cauzat această viață. Ceea ce o dovedește este că toate încercările, adeseori și cu stăruință repetate de unii prieteni ai săi, între alții și de mine, nu au fost în stare să-l aducă la un trai mai regulat.

Și nici de nefericiri cari ar fi influențat sănătatea intelectuală sau fizică a lui Eminescu nu credem că se poate vorbi. Dacă ne-ar întreba cineva: a fost fericit Eminescu? Am răspunde: cine e fericit? Dar dacă ne-ar întreba: a fost nefericit Eminescu? Am răspunde cu toată convingerea: nu! Ce e drept, el era un adept convins al lui Schopenhauer, era, prin urmare, pesimist. Dar acest pesimism nu era redus la plângerea mărginită a unui egoist nemulțumit cu soarta sa particulară, ci era eterizat sub forma mai senină a melancoliei pentru soarta omenirii îndeobște; și chiar acolo unde din poezia lui străbate indignarea în contra epigonilor și a demagogilor înșelători avem a face cu un simțimânt estetic, iar nu cu o amărăciune personală. Eminescu, din punct de vedere al egoismului celui mai nepăsător om ce și-l poate închipui cineva, precum nu putea fi atins de un simțimânt prea intensiv al fericirii, nu putea fi nici expus la o prea mare nefericire. Seninătatea abstractă, iacă nota lui caracteristică în melancolie, ca și în veselie. Și, lucru interesant de observat, chiar forma nebuniei lui era o veselie exultantă.

Când venea în mijlocul nostru cu naivitatea sa ca de copil, care îi câștigase de mult inima tuturor, și ne aducea ultima poezie ce o făcuse, o refăcuse, o rafinase, căutând mereu o formă mai perfectă, o cetea parcă ar fi fost o lucrare străină de el. Niciodată nu s-ar fi gândit măcar să o publice; publicarea îi era indiferentă, unul sau altul din noi trebuia să-i ia manuscrisul din mână și să-l dea la Convorbiri literare.

Și dacă pentru poeziile lui, în care și-a întrupat sub o formă așa de minunată cugetările și simțirile,

se mulțumea cu emoțiunea estetică a unui mic cerc de amici, fără a se gândi la nici o satisfacție de amor propriu: dacă el se considera oarecum ca organul accidental prin care însăș poezia se manifesta, așa încât ar fi primit cu aceeaș mulțumire să se fi manifestat prin altul, ne este permis a conchide nu numai că era nepăsător pentru întâmplările vieței externe, dar și chiar că în relațiile lui pasionale era de un caracter cu totul neobișnuit. Cuvintele de amor fericit și nefericit nu se pot aplica lui Eminescu în accepțiunea de toate zilele. Nici o individualitate femeiască nu-l putea captiva și ținea cu desăvârșire în mărginirea ei. Ca și Leopardi în Aspasia, el nu vedea în femeia iubită decât copia imperfectă a unui prototip nerealizabil. Îl iubea întâmplătoarea copie sau îl părăsea, tot copie rămânea, și el, cu melancolie impersonală, își căuta refugiul într-o lume mai potrivită cu el, în lumea cugetării și a poeziei. De aci Luceafărul cu versurile de la sfârșit:

Ce-ți pasă ție, chip de lut,
Dac-oi fi eu sau altul?
Trăind în cercul vostru strimt,
Norocul vă petrece;
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece.

II

Înțelegând astfel personalitatea lui Eminescu, înțelegem totdeodată una din părțile esențiale ale operei sale literare: bogăția de idei, care înalță toată simțirea lui (căci nu ideea rece, ci ideea emoțională face pe poet), și vom vedea în chiar pătrunderea acestei bogății intelectuale până în miezul cugetărilor poetului puterea mișcătoare care l-a silit să creeze pentru un asemenea cuprins ideal și forma exprimării lui și să îndeplinească astfel amândouă cerințele unei noi epoci literare.

Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stă la nivelul culturei europene de astăzi. Cu neobosita lui stăruință de a ceti, de a studia, de a cunoaște, el își înzestra fără preget memoria cu operile însemnate din literatura antică și modernă. Cunoscător al filozofiei, în special a lui Platon, Kant și Schopenhauer, și nu mai puțin al credințelor religioase, mai ales al celei creștine și buddaiste, admirator al Vedelor, pasionat pentru operele poetice din toate timpurile, posedând știința celor publicate până astăzi din istoria și limba română, el afla în comoara ideilor astfel culese materialul concret de unde să-și formeze înalta abstracțiune care în poeziile lui ne deschide așa de des orizontul fără margini al gândirii omenești. Căci cum să ajungi la o privire generală dacă nu ai în cunoștințele tale treptele succesive care să te ridice până la ea? Tocmai ele dau lui Eminescu cuprinsul precis în acele versuri caracteristice în care se întrupează profunda lui emoțiune asupra începuturilor lumii, asupra vieței omului, asupra soartei poporului român.

Poetul e din naștere, fără îndoială. Dar ceea ce e din naștere la adevăratul poet nu e dispoziția pentru forma goală a ritmului și a rimei, ci

nemărginita iubire a tot ce este cugetare și simțire omenească, pentru ca din perceperea lor acumulată să se desprindă ideea emoțională spre a se înfățișa în forma frumosului. Acel cuprins ideal al culturii omenești nu era la Eminescu un simplu material de erudiție străină, ci era primit și asimilat în chiar individualitatea lui intelectuală. Deprins astfel cu cercetarea adevărului, sincer mai întâi de toate, poeziile lui sunt subiectiv adevărate nu numai atunci când exprimă o intuiție a naturei sub formă descriptivă, o simțire de amor uneori veselă, adeseori melancolică, ci și atunci când trec peste marginea lirismului individual și îmbrățișează și reprezintă un simțimânt național sau umanitar.

De aici se explică în mare parte adânca impresie ce a produs-o opera lui asupra tuturor. Și ei au simțit în felul lor ceea ce a simțit Eminescu, în emoțiunea lui își regăsesc emoțiunea lor; numai că el îi rezumă pe toți și are mai ales darul de a deschide mișcării sufletești cea mai clară expresie, așa încât glasul lui, deșteptând răsunetul în inima lor, le dă totdeodată cuvântul ce singuri nu l-ar fi găsit. Această scăpare a suferinței mute prin farmecul exprimării este binefacerea ce o revarsă poetul de geniu asupra oamenilor ce-l ascultă, poezia lui devine o parte integrantă a sufletului lor, și el trăiește de acum înainte în viața poporului său.

Dar cuprinsul poeziilor lui Eminescu nu ar fi avut atâta putere de a lucra asupra altora dacă nu ar fi aflat forma frumoasă sub care să se prezinte. Și fiindcă tocmai această formă este partea cea mai sugestivă în opera lui, să ne fie permis a termina studiul de față prin repedea analizare a elementelor ei distinctive.

O rezervă trebuie făcută din capul locului, și este cu atât mai importantă cu cât mulți din imitatorii lui Eminescu nu par a o fi făcut. Volumul în care sunt adunate poeziile sale nu este publicat de el însuși, din cauza împrejurărilor cunoscute și

atinse în prefața noastră la ediția I de la 1883. Dacă, în starea în care se afla Eminescu atunci, am putut lua asupra-mi datoria de a publica culegerea poeziilor lui, nu aveam dreptul nici de a le modifica, nici de a lăsa pe unele la o parte. Prin urmare, așa cum se prezintă și astăzi unicul volum, el cuprinde toate poeziile și cele de la început, pe care însă autorul declarase de mult că voia să le îndrepteze și în parte să le suprime. Nici cele 8 poezii citate în prefață la ediția I, nici Călin, nici Epigonii, nici Strigoii nu sunt Eminescu în toată puterea lui. Contururile tremurânde ale descrierilor fără destulă precizie intuitivă, lipsa de claritate a gândirii, greșeli în accentul ritmic și în rime sunt defecte al căror cel mai aprig critic era chiar Eminescu. Dacă totuș și aceste poezii au meritat și vor merita să figureze în opera lui literară, este fiindcă în fiecare din ele apare deodată din mijlocul imperfecțiilor o frumusețe de limbă și o înălțare de cuget care prevesteau de la început ce avea să devie poetul ajuns la culmea lui. Rezerva dar ce un simțimânt de dreptate elementară ne impune să o facem este că în cercetarea următoare nu vom avea în vedere decât poeziile, din norocire cele mai numeroase, pe care le-a scris Eminescu în epoca deplinei sale dezvoltări. Acestea însă reclamă toată luarea-aminte a criticei literare în privința formei lor, și cu deosebire a înrudirii cu poezia populară, din care s-au hrănit mai întâi și deasupra căreia s-au ridicat pas cu pas până la exprimarea celor mai înalte concepțiuni.

Condiția fundamentală a acestei ridicări a formei poetice era o mânuire perfectă a limbei materne, pentru ca ea să fie pregătită pentru o concepțiune mai întinsă și să poată crea din propria ei fire vestmântul noilor cugetări. Aceasta este lupta dreaptă ce o încearcă Eminescu, pentru a turna în formă nouă limba veche și-nțeleaptă.Pentru el limba română e ca un fagure de miere,dulce și străvezie, dar nu răzlețită în lipsă de

contururi, ci prinsă în celula regulată a fagurelui. Poeziile lui încep în această privință alipindu-se de-a dreptul de forma populară, dar îi dau o nouă însuflețire și o fac primitoare de un cuprins mai înalt. [...]Din poezia populară și-a însușit Eminescu armonia, uneori onomatopeică, a versurilor sale:

Peste vârf de rămurele
Trec în stoluri rândunele,
Ducând gândurile mele
Și norocul meu cu ele.
Și se duc pe rând, pe rând,
Zarea lumii-ntunecând,
Și se duc ca clipele
Scuturând aripei
Și blânde, triste glasuri din vuiet se desfac...
Ca molcoma cadență a undelor pe lac.
Lună tu, stăpâna mării, pe a lumei boltă luneci
Și gândirilor dând viață suferințele întuneci...
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate.
De ce dorm îngrămădite între galbenele file
Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile?
Pe când oastea se așează, iată soarele apune,
Voind crestetele-nalte ale țării să-ncunune
Cu un nimb de biruință: fulger lung încremenit
Mărginește munții negri în întregul asfințit,
Păn'ce izvorăsc din veacuri stele una câte una,
Și din neguri, dintre codri, tremurând s-arată luna.

Nu au existat, nu vor exista în poezia română versuri mai frumoase decât acestea. Tot din poezia populară și din citirea cronicarilor, din pătrunderea intimă a vechei limbi române au putut ieși versurile în care vorbesc solul și Mircea-vodă în Satira III:

- Ce vrei tu?
- Noi, bună pace, Și de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul

împărat.[...]
- Orce gând ai, împărate, și orcum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: bine-ai venit!
Despre partea închinării, însă, Doamne, să ne ierți.
Dar acu vei vrea cu oaste și război ca să ne cerți,
Or vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale
Să ne dai un semn și nouă de mila măriei-tale -
De-o fi una, de-o fi alta: ce e scris și pentru noi,
Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război.
După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe
Ce din vechi se pomenește, cu Dariu al lui Istaspe,
Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vrun pod,
De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod;
Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă;
Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt;
Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pământ.

Dar primind astfel din limba populară elementul firesc și armonios, Eminescu înalță rimele poeziei române peste acea formă obișnuită și adeseori neîngrijită, care a dat atâtor poezii ale noastre de pân-acum un aer aproape trivial. Primul pas al lui pe această cale e de a lua unele cuvinte din cele mai familiare și prozaice și de a le ridica la splendoarea unei rime surprinzătoare:

Iar te-ai cufundat în stele
Și în nori și-n ceruri nalte?
De nu m-ai uita încalte,
Sufletul vieții mele.
O! vino iar în al meu braț,

Să te privesc iar cu nesaț,
Să razim dulce capul meu
De sânul tău, de sânul tău
Ți-aduci aminte cum pe-atunci,
Când ne plimbam prin văi și lunci,
Te ridicam de subsuori
De-atâtea ori, de-atâtea ori?
O, eroi! care-n trecutul de măriri vă adumbriseți,
Ați ajuns acum la modă de vă scot din letopiseți.

Al doilea pas este introducerea, cu totul particulară poeziei lui Eminescu, a unor rime nouă, formate din împreunarea cu un cuvânt prescurtat, după felul caracteristic al limbii românești, sau din două cuvinte.

Pe-atunci erai tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?
Și dacă stele bat în lac
Adâncu-i luminându-l,
E ca durerea mea s-o-mpac
Înseninându-mi gândul.
Sus inimile voastre! Cîntare aduceți-i,
El este moartea morții și învierea vieții.
Să cer a tale daruri, genunchi și frunte nu plec,
Spre ură și blestemuri aș vrea să te înduplec.
Traiul lumii, dragă tată,
Cine vor, aceia lese-l,
Dară sufletul mi-e vesel.
Oare ochii ei o mint,
Sau aievea-i, adevăru-i...
Flori de tei el are-n păru-i.
Când luna trece prin stejari,
Urmând mereu în cale-și,
Când ochii tăi tot încă mari
Se uită dulci și galeși?
Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l -
Ce-o să aibă din acestea pentru ei bătrânul dascăl?
Icoana stelei ce a murit
Încet pe cer se suie;

Era, pe când nu s-a zărit,
Azi o vedem, și nu e.

Însă unde inovația lui Eminescu în privința rimei se arată în modul cel mai neașteptat este în numele proprii luate din diferite sfere de cultură și introduse în modul cel mai firesc în versurile sale. Se știe ce riscată este întrebuințarea numelor proprii în poezia lirică, și într-o veche cercetare literară a noastră am citat câteva exemple înspăimântătoare. Eminescu însă a știut să se folosească de ele cu măiestrie, și tocmai aceste rime sunt dintre cele mai frumoase și mai bine primite ale lui:

Ca să vad-un chip, se uită
Cum aleargă apa-n cercuri,
Căci vrăjit de mult e lacul
De-un cuvânt al sfintei Miercuri.
Ca să iasă chipu-n față,
Trandafiri aruncă tineri,
Căci vrăjiți sunt trandafirii
De-un cuvânt al sfintei Vineri.
Ce? să-ngâni pe coarda dulce, că de voie te-ai adaos
La cel cor ce-n operetă e condus de Menelaos?
Când vezi piatra ce nu simte nici durerea și nici mila,
De ai inimă și minte, feri în lături: e Dalila!
Cu murmurile lor blânde un izvor de horum-harum
Câștigând cu clipoceală nervum rerum gerendarum,
Cu evlavie adâncă ne-nvățau al minții scripet,
Legănând când o planetă, când vreun rege din Egipet.
După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe
Ce din vechi se pomenește, cu Dariu al lui Istaspe.
În izvoadele bătrâne pe eroi mai pot să caut,
Au cu lira visătoare sau cu sunete de flaut

Pot să-ntâmpin patrioții ce-au venit de-atunci încolo?
Înaintea acestora tu ascunde-te, Apollo!
Așa că-nchipuindu-ți lăcrimoasele ei gene,
Ți-ar părea mai mândră decât Venus Anadyomene.
Rămâneți în umbră sfîntă, Basarabi și voi Mușatini,
Descălicători de țară, dătători de legi și datini.
Pătimaș și îndărătnic s-o iubești ca pe-un copil,
Când ea-i rece și cu toane ca și luna lui april?
Încleștând a tale brațe mintea să ți-o pierzi,
De la creștet la picioare s-o admiri și s-o dezmierzi
Ca pe-o marmoră de Paros sau o pânză de Coreggio,
Când ea-i rece și cochetă? Ești ridicul, înțelege-o!
Cu durerile iubirii
Voind sufletu-mi să-l vindic,
L-am chemat în somn pe Kama -
Kamadeva, zeul indic.

După o așa încordare, după o așa „luptă dreaptă“ pentru a turna „limba veche în formă nouă“, nu ne vom mira că a putut ajunge Eminescu, pe de o parte, la aplicarea sigură a unor forme rafinate în Oda în metru antic, în Glossa și în admirabilele Sonete, pe de alta, la cea mai limpede expresie a unor cugetări de adâncă filozofie, pentru care nu se găsea până atunci nici o pregătire în literatura noastră. Căci palidele imitări ale monoloagelor din Faust și din Hamlet, sau ale reflecțiilor mediocrului Aimé-Martin, din care se găsesc urme în încercările literare după 48, nu pot intra aci în comparație. Încă în primele poezii ale lui Eminescu, cum e Mortua est, Melancolie, de altminteri așa de imperfecte, se întâlnesc strofe ca acestea:

Ș-apoi cine știe de este mai bine
A fi sau a nu fi? Dar știe orcine

Că ceea ce nu e, nu simte dureri -
Și multe dureri-s, puține plăceri.
A fi? Nebunie și tristă și goală:
Urechea te minte și ochiul te-nșală:
Ce-un secol ne zice, ceilalți o deszic -
Decât un vis sarbăd, mai bine nimic.
Credința zugrăvește icoanele-n biserici -
Și-n sufletu-mi pusese poveștile-i feerici,
Dar de-ale vieții valuri, de al furtunei pas
Abia conture triste și umbre-au mai rămas.

Dar deplina stăpânire a formei clare pentru cuprinsul unei asemenea idei o arată Eminescu în poeziile din epoca sa cea adevărată:

Să cer un semn, iubito, spre-a nu te mai uita?
Te-aș cere doar pe tine, dar nu mai ești a ta,
Nu floarea veștejită din părul tău bălai,
Căci ultima mea rugă-i uitării să mă dai
La ce simțirea crudă a stinsului noroc
Să nu se sting-asemeni, ci-n veci să stea pe loc?
Tot alte unde-i sună aceluiași pârău;
La ce statornicia părerilor de rău,
Când prin această lume să trecem ne e scris
Ca visul unei umbre și umbra unui vis?
Cu mâine zilele-ți adaugi,
Cu ieri viața ta o scazi,
Și ai cu toate astea-n față
De-a pururi ziua cea de azi.
Când unul trece, altul vine
În astă lume a-l urma,
Precum când soarele apune,
El și răsare undeva.
Se pare cum că alte valuri
Cobor mereu pe-același vad,
Se pare cum că-i altă toamnă,
Ci-n veci aceleași frunze cad.
Vremea trece, vremea vine,
Toate-s vechi și nouă toate;
Ce e rău și ce e bine
Tu te-ntreabă și socoate.
Nu spera și nu ai teamă:

Ce e val, ca valul trece;
De te-ndeamnă, de te cheamă,
Tu rămâi la toate rece.
La-nceput, pe când ființă nu era, nici neființă,
Pe când totul era lipsă de viață și voință,
Când nu s-ascundea nimica, deși tot era ascuns,
Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns;
Fu prăpastie? Genună? Fu noian întins de apă?
N-a fost lume pricepută și nici minte s-o priceapă,
Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază,
Dar nici de văzut nu fuse și nici ochi care s-o vază,
Umbra celor nefăcute nu-ncepuse a se desface,
Și în sine împăcată stăpânea eterna pace.
Dar deodat-un punct se mișcă... cel întâi și singur! Iată-l
Cum din haos face mumă, iară el devine tatăl!
Punctu-acela de mișcare, mult mai slab ca boala spumii,
E stăpânul fără margini peste marginile lumii,
De-atunci negura eternă se desface în fășii,
De atunci răsare lumea, lună, soare și stihii,
De atunci și până astăzi colonii de lumi pierdute
Vin din sure văi de haos pe cărări necunoscute
Și, în roiuri luminoase izvorând din infinit,
Sunt atrase în viață de un dor nemărginit.
Iar în lumea asta mare noi, copii ai lumii mici,
Facem pe pământul nostru mușuroaie de furnici:
Microscopice popoare, regi, oșteni și învățați.
Ne succedem generații și ne credem minunați.
Muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul;
În acea nemărginire ne-nvelim, uitând cu totul
Cum că lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată,
Că-ndărătu-i și nainte-i întuneric se arată.
Precum pulbere se joacă imperiul unei raze,
Mii de fire viorie ce cu raza încetează,
Astfel într-a veșniciei noapte pururea adâncă

Avem clipa, avem raza, care tot mai ține încă,
Cum s-o stinge, totul piere ca o umbră-n întuneric;
Căci e vis al neființei universul cel himeric.

Acesta a fost Eminescu, aceasta este opera lui. Pe cât se poate omenește prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, și forma limbei naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești.

Notă asupra zilei și locului nașterii lui Eminescu

Într-un registru (păstrat de d. Iacob Negruzzi), în care membrii societății literare „Junimea“ și-au însemnat data și locul nașterii lor, stă scris pe pagina a doua de propria mână a lui Eminescu în dreptul numelui său: „20 decembrie 1849, Botoșani“, și deasupra este chiar intercalat sfântul „Ignat“, pe care biserica ortodoxă îl serbează în adevăr la 20 decembrie.

Însă din corespondența ce am avut-o în a. 1889 relativ la biografia lui Eminescu, am și o scrisoare de la sora mai mare a poetului, doamna A. Drogli, din Cernăuți, 3 iulie 1889, în care se zice: „Biografia fratelui Mihail (publicată în Familia, no.2, anul 1885) este exactă, cu deosebire că s-au născut în satul Ipotești lângă orașul Botoșani, depărtare de 1 1/2 oră, proprietatea tatălui nostru“.

S-a ivit astfel îndoială asupra locului nașterii, dar s-a ivit îndoială și asupra timpului; în matricula gimnaziului din Cernăuți, unde a studiat Eminescu, se vede trecută ziua nașterii lui ca fiind 14 decembrie 1849. Toată nedumerirea a încetat astăzi în urma cercetărilor d-lui N. D. Giurescu, al căror rezultat l-a publicat printr-o scrisoare în Convorbiri literare de la 1 iunie 1912, de unde extragem următoarele:

„După o zadarnică excursiune ce am făcut în Ipotești, satul copilăriei lui Eminescu, d. G. Cerchez (pe atunci prefectul județului Botoșani) a primit următorul răspuns la o scrisoare ce adresase maicei Agapia Gherghel, starița schitului Agafton, unde trăiește o mătușă a poetului:

1891, martie 29, Agafton

Domnule prefect,

D. poet Eminescu este născut în Botoșani; aceasta este foarte sigur, căci am întrebat pe maica Fevronia Iorașcu, care au fost de față când s-a născut. Este cunoscut încă că botezul i s-au cetit de către preotul Dimitrie, de la Ospenia...

Agapia Gherghel“

Am pornit spre biserica Uspenia ce-i mai zice și biserica Domnească – catedrala din Botoșani. Am căutat pe preotul Dimitrie și după răscolirea câtorva groase volume prăfuite de vreme în care erau trecute numele tuturor botezaților de „Dumnealui preotul iconom Ion Stamati“, acuma răposat, începând cu a. 1832 am găsit în următoarele rânduri pe cari le dau în exactă transcriere:

„Născut la 15 ghenarie 1850, din părinții: Gheorghe Eminovici, proprietar, și soția sa Ralu, născută Vasile Iurașcu, care primi botezul în 21 ghenarie; s-a numit Mihail, având naș pe dumnealui stolnicul Vasile Iurașcu“.

Acest volum se află în bună păstrare a preotului Dimitrie, de la mai sus pomenita biserică... Rămâne (așadar) cu totul sigur că Mihail Eminescu s-a născut în Botoșani în ziua de 15 ianuarie 1850.“

Credem și noi că această concluziune a d-lui Giurescu trebuie primită și că, prin urmare, poetul nostru este născut la 15 ianuarie 1850 în Botoșani.

Table of Contents

Eminescu și poeziile lui
I
II
Notă asupra zilei și locului nașterii lui Eminescu

Table of Contents

Eminescu și poeziile lui 2
I 3
II 9
Notă asupra zilei și locului nașterii lui Eminescu 20